

CFS/ME

Samarbeid mellom skole og primærhelsetjenesten.

Nasjonalt kompetansetjeneste for CFS/ME

Barne- og ungdomsklinikken
Barneavdeling for nevrofag

Ingrid B. Helland overlege dr. med.

Diagnostikk

- Barn og unge utredes og diagnosen stilles i spesialisthelsetjenesten
- Men hva skjer når diagnosen er stilt??

Behandlingsansvar

- Ligger i primærhelsetjenesten
  - Fastlegen
- Andre aktuelle fagpersoner
  - Ergoterapeut
  - Fysioterapeut
  - Helsesøster
  - PPT
  - BUP
- Ansvarsgruppe
- Individuell plan?

Videre oppfølging i spesialisthelsetjenesten

- Regelmessig oppfølging 2-4 ganger i året i spesialisthelsetjenesten?
- «Veilede» primærhelsetjenesten der det er nødvendig
  - Fastleger og øvrig hjelpeapparat lite erfaring(?)
  - Mange føler seg alene med stort ansvar for svært syke
  - Dårlig samhandling/forståelse skole/helsevesen

Behandling CFS/ME

- Aktivitetsavpasning
  - Gradert aktivitetsterapi
- Kognitiv støtte
  - Kognitiv atferdsterapi
  - Andre former for støtte
- Men ikke for alle til ethvert tidspunkt??

- Målet er

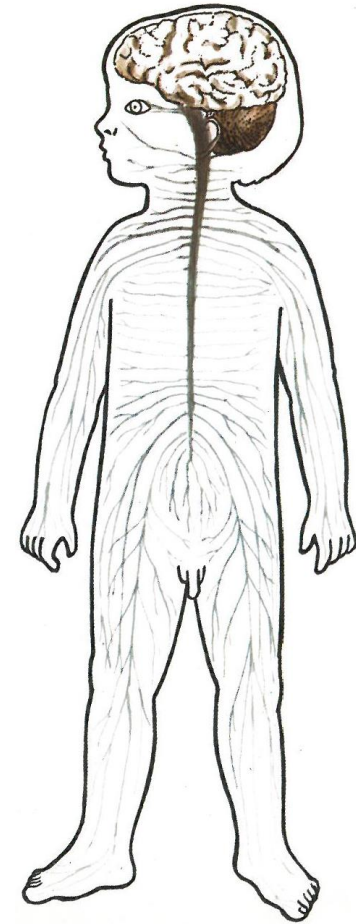
Balansert rehabilitering uten overstimulering – nyttig å tenke læring:

Nervesystemets ”alarmfunksjoner” går kontinuerlig rehabiliteringen må være langsom nok til at kroppen kan relære at kontrollert aktivitet går bra

Helene Gjone

- En god behandlingsallianse med pasient og pårørende er viktig. Tett samarbeid om hva som er mulig og hensiktsmessig i forbindelse med utredning og behandling er nødvendig.

Felles forståelse – ”grunnmuren” for veien tilbake til skole og hverdagsliv

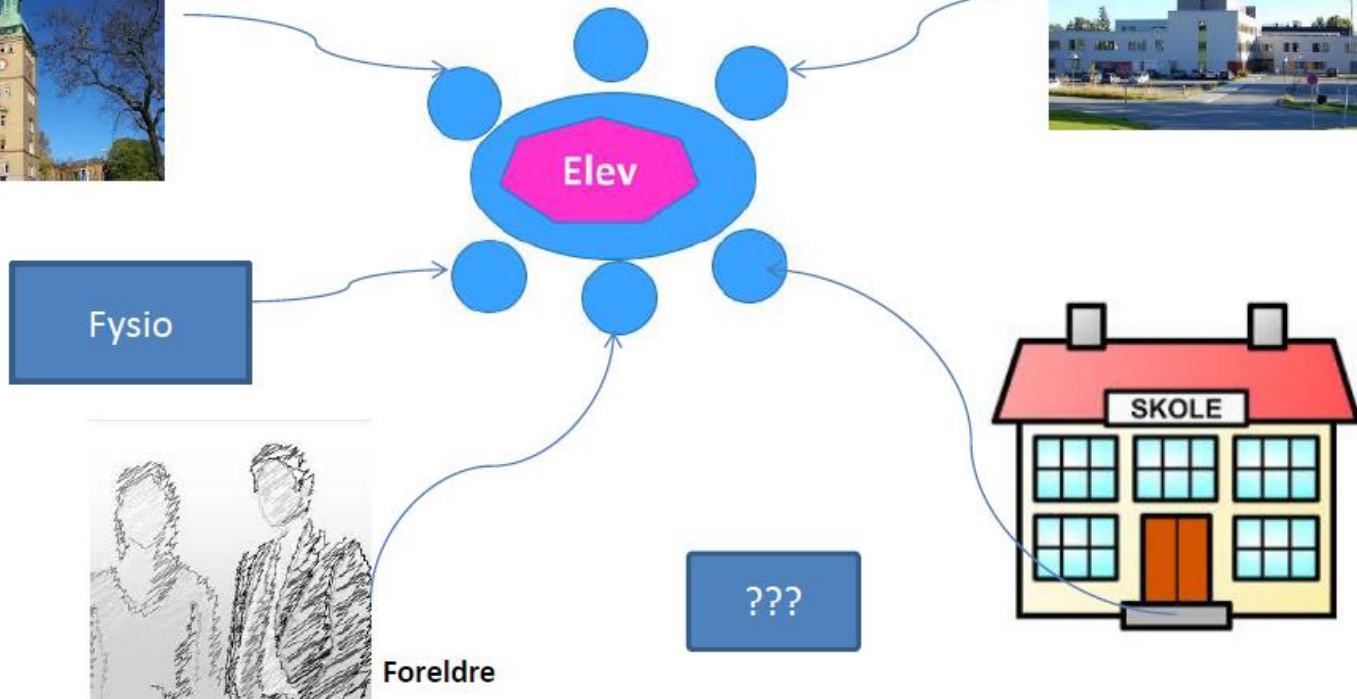
«Vi må sitte rundt samme bord»

- og **faglig usikkerhet** hører også med der...vi må kunne si **FORDI....** og løse sammen der **barnet ikke skal ha ansvar**

Lege

BUP

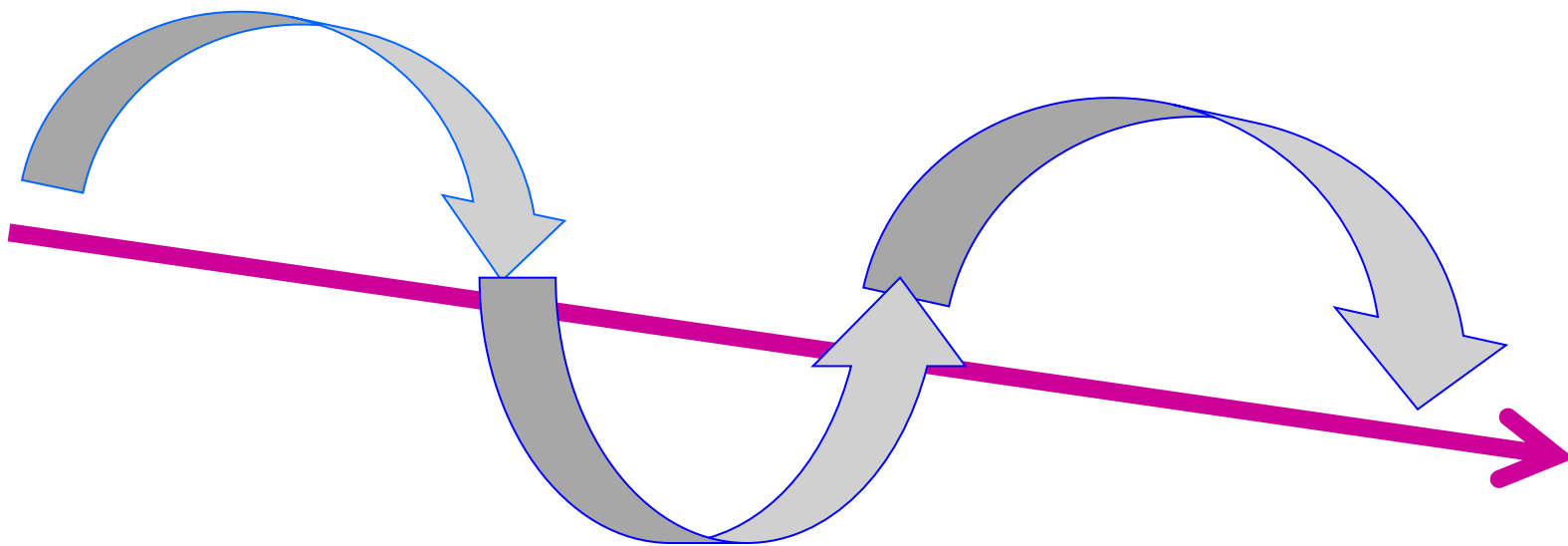

Skolen = arbeidsplassen til eleven

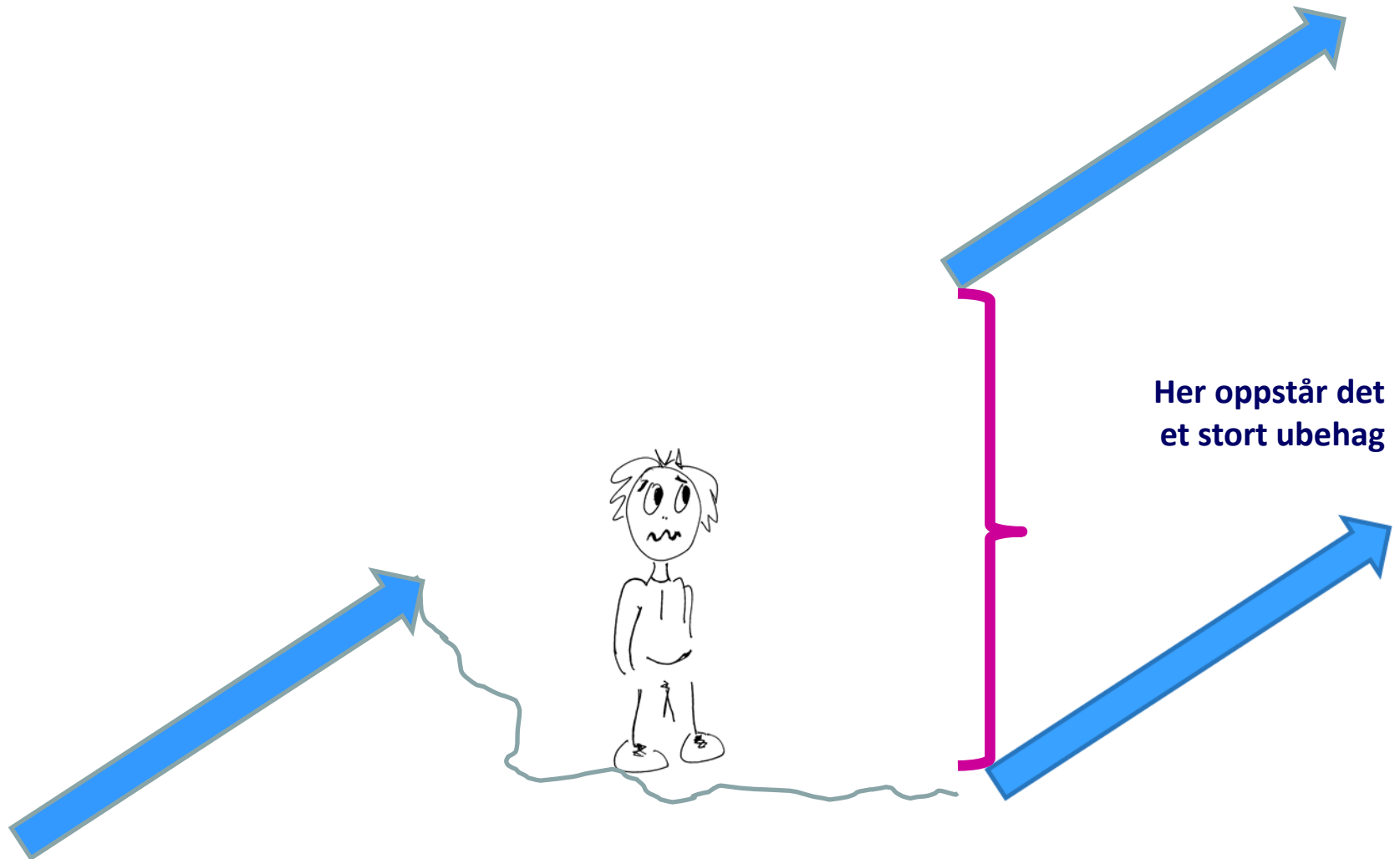
- En arena for utvikling, læring, vennskap, glede, opplevelser
- En arena for nederlag, isolasjon, manglende mestring, utestenging, tilkortkomming, ”annerledes”
- Å falle ut av skolen er å komme ***i utakt med det vanlige livet***
- rytme, krav, forventninger, stimuli, mestring, lære å takle nederlag, oppleve seire, kontakt med ***jevnaaldrende***, lære de ***sosiale kodene...***
- Som å falle ut av arbeidslivet? **Verre....**
...fordi utviklingen går så fort

« Elever hører - «gjør så godt du kan, se hva du orker».
«Voksne har - dialogsamtaler, tilrettelegging av oppgaver, redusert tid...»

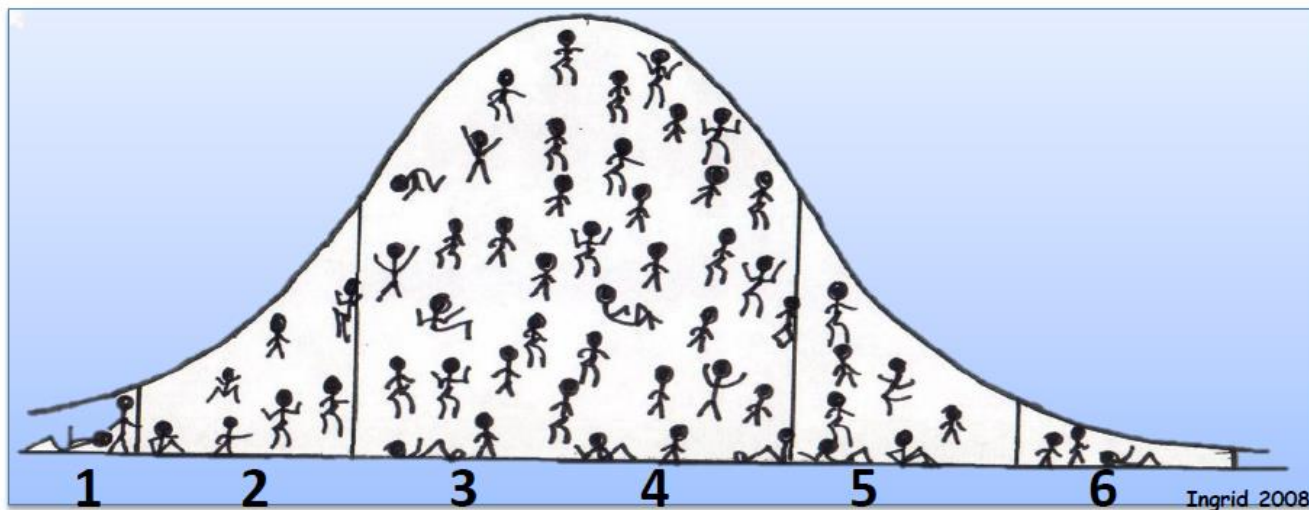

”Opp som en løve, ned som en fell”

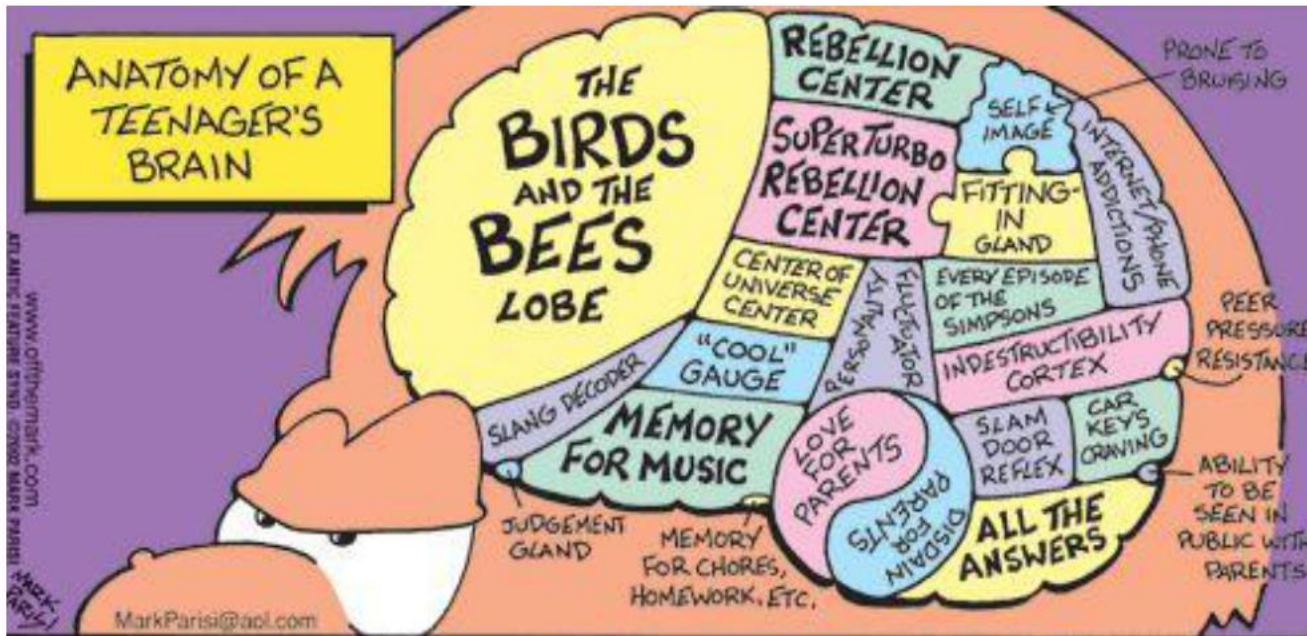
«De andre har kommet så mye lenger enn meg...»

Karakterer – er det sånn at alle får 5 og 6....

«Vi må snakke om karakterer...det er alltid videre, det er aldri godt nok, du kan alltid **forbedre** deg...mot hva...»

«Midlertidig stengt, under ombygning»

«What`s in it for me – akkurat nå»

Læring påvirkes...

- **Korttidsminnet = arbeidsminnet** - **nøkkelen** til læringen er ofte lav (kognitivt, situasjonsbetinget?)
«det er for mange beskjeder på en gang»
- **Prosesseringshastighet** (se, oppfatte, utføre) - **motoren** som skal drive arbeidet framover går på lavgir
«det går for fort, jeg trenger mer tid»
- **Organiseringsvansker** - **dirigenten** som skal styre og overvåke prosesser makter ikke oppgaven, det blir for mye å holde oversikt over
«hvor skal jeg begynne, hva er viktigst, hvordan skal jeg gjøre det, hvor lang tid....»

"Matte er alltid vanskeligst ...."

Begynn med
«et fag du liker»..... «det sosiale er viktigst»

- Ikke sikkert det er riktig....det må vi undersøke...eleven og vi må kunne si **FORDI!!!**
- Premisser for tilstedeværelse, krav og forventninger helt konkret: «...den første timen...denne uken...de neste tre ukene....jeg møter deg...du sitter...du skal bare gjøre disse 3 oppgavene...»
- **Det sosiale krever like mye planlegging**
system på tilstedeværelse på skolen må først på plass =
redusere stress rundt hele situasjonen
- «**SKREDDERSØM**»

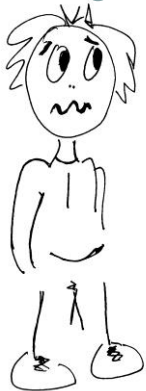
Lekser?

Det må vi vite noe om..

- **Hvor lenge** har eleven gjort lekser tidligere:
  - noen har sittet **flere timer** hver dag i årevis
  - **mengde**, ønsker å gjøre det ordentlig
  - ser ikke **mening**
- **Hvordan** har eleven gjort lekser:
  - avhengig av voksen støtte...
  - egen **utrygghet** mer enn for vanskelig...
  - **konsentrasjon** krevende...
- Hvilke **følelser** har eleven **nå** for lekser:
  - ... kan lekser som en felles god aktivitet være viktig?
  - «**får bare lov til ... inn i en trappetrinnstenkning**

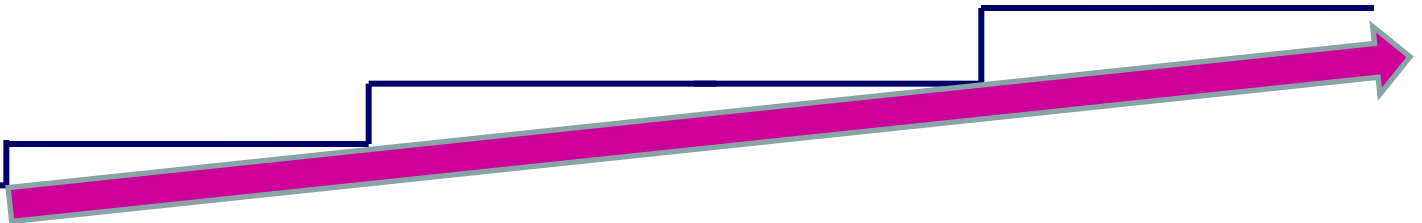
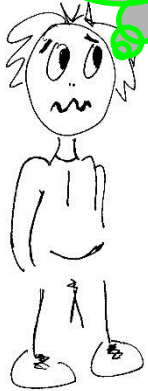
Jeg vet at
jeg ikke
klarer, så
jeg kan like
godt la det
være

**”Jeg klarer ikke dette,
det er så høyt opp”**

”Så lite at kroppen klarer
- **også** på en dårlig dag”

Jeg tror ikke
helt på at det
går, men jeg
vil prøve

Aktivitetsplan

- For en definert tidsperiode (4-6 uker)
- Konkret
  - Døgnrytme
  - Måltidsrytme

  - Skole/lekser
  - Fysisk aktivitet
  - ”Nettaktiviteter”
- Planen skal kunne følges på en dårlig dag

Behandling

- Viktige prinsipper

- Individualisert behandling

- **Planen må legges i samarbeid med barnet/ungdommen**

- Hovedansvar hos *en* person

- opprette ansvarsgruppe?

- Forutsigbarhet

Hva er det som betyr noe for barn med CFS/ME?

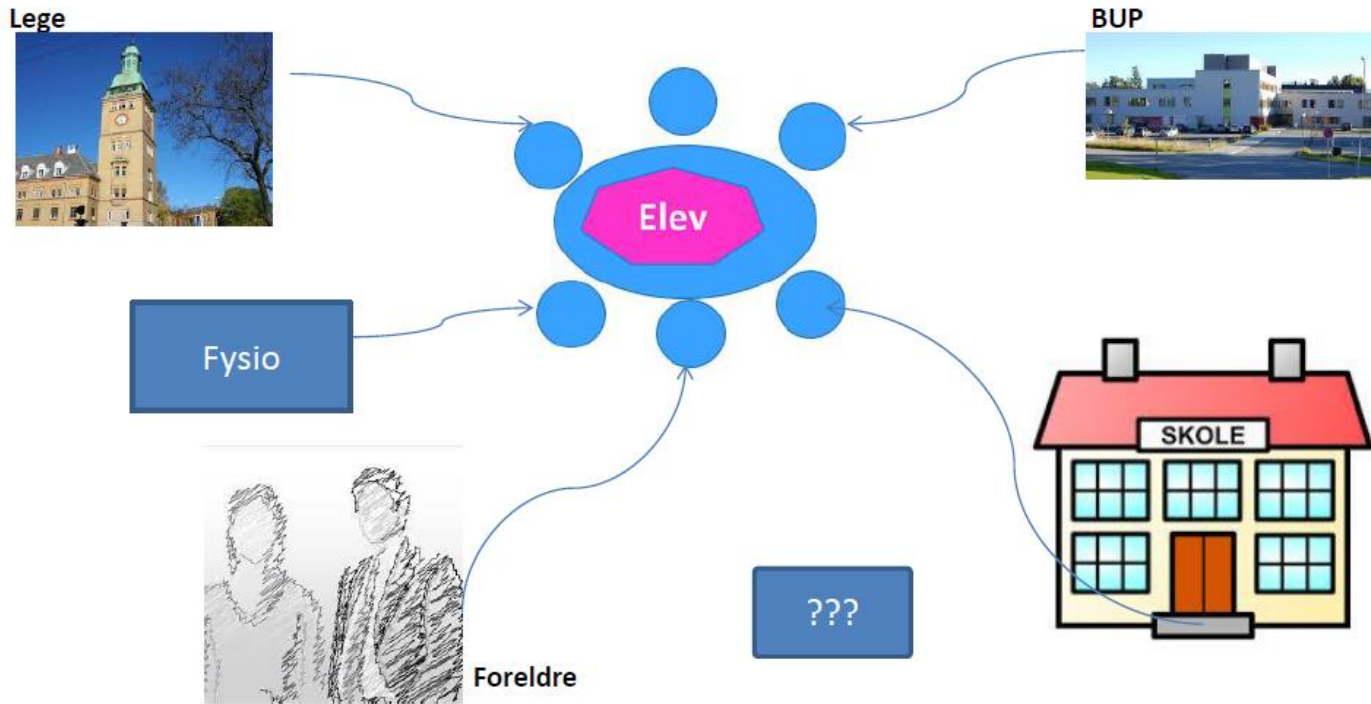
- Bakgrunn for studie: "Patient-outcome measures (PROMs) måler ikke det barna/ungdommene mener er viktig
- Barna identifiserte 4 områder: "symptomer" som svinger, noe som fører til uforutsigbar reduksjon i både fysisk aktivitet og sosial deltakelse; alt dette påvirker "emosjonelt velvære". Disse områdene blir igjen påvirket av "mestring" og "sammenheng" i både positiv og negativ retning.
- **Sammenheng skole og helse svært viktig!!**
  - Parslow et al Arch Dis Child doi:10.1136/archdischild-2015-308831

- Children's experience of chronic fatigue syndrome/myalgic encephalomyelitis (CFS/ME): A systematic review and metaethnography of qualitative studies (*Parslow et al, BMJ Open 2017*)
  - Tap: fysisk, sosialt og «seg selv»
  - Barriærer i forhold til mestring: ikke bli trodd, usikker prognose
  - Hva skal til for å mestre: redusere usikkerhet, bli trodd
  - Håp, personlig vekst og tilfriskning
  - **Viktig med god kommunikasjon mellom helsevesen og skole**

Felles forståelse

«Vi må sitte rundt samme bord»

- og *faglig usikkerhet* hører også med der...vi må kunne si **FORDI**.... og løse sammen der **barnet ikke skal ha ansvar**

- Takk for oppmerksomheten!

Andre referanser

- Nasjonal veileder

<http://www.helsedirektoratet.no/helse-og-omsorgstjenester/cfs-me/Sider/default.aspx>

- Parslow et al *BMC Pediatrics* (2017) 17:43

- Brigden et al *Arch Dis Child* 2017; 102:981-986

- Crawley et al *Arch Dis Child* 2017;0:1-10